PÕLLUMAJANDUSAMET

OHTLIKUD TAIMEHAIGUSED – NENDE ENNETUS JA ESINEMISE KORRAL HAIGUSKOLDE LIKVIDEERIMINE

Ljudmila Kerge

Taimetervise ja aianduse osakond

Põllumajandusamet

23.08.2017

Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond: Euroopa investeeringud maapiirkondadesse

PÕHILISED TEEMAD

- Seadusandlus
- Mõiste „ohtlik taimekahjustaja“
- Viljapuu-bakterpõletik (Erwinia amylovora)
- Ploomirõuged (Plum Pox potyvirus)
- Maasika-fütoftoroos (*Phytophthora fragariae var. fragariae)*
- *Diaporthe vaccinii*
- *Xylella fastidiosa*
- Paljundus- ja istutusmaterjali märgistamise nõuded
- Kokkuvõte

SEADUSANDLUS

- Taimekaitseseadus
- Põllumajandusministri 07.07.2004. a määruse nr 116 “Ohtlike taime-kahjustajate nimekiri” § 2 viidatud Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 2000/29/EÜ

SEADUSANDLUS

- Põllumajandusministri 16.05.2007.a. määrus nr 74 “Ohtliku taimekahjustajaga saastunud, saastumisohus või saastumiskahtlasel taimel, taimsel saadusel või muul objektil leiduva ohtliku taimekahjustaja liigile kohased tõrjeabinõud”
- Põllumajandusministri 26.05.2011 määrus nr 45 „Ohtliku taimekahjustaja tõrjeabinõude rakendamise toetuse saamiseks esitatavad nõuded ning toetuse taotluse esitamise ja taotluse menetlemise kord“

SEADUSANDLUS

- Taimede paljundamise ja sordikaitse seadus
- Maaeluministri 27.12.2016. a määrus nr 76 „Puuvilja- ja marjakultuuride paljundusmaterjali tootmise ja turustamise nõuded“

OHTLIK TAIMEKAHJUSTAJA

Ohtlik taimekahjustaja - Eestis mitteesinev või esinev taimekahjustaja, mille leviku üle teostatakse järelevalvet ja mille suhtes on tõrjeabinõude rakendamine kohustuslik.

- viljapuu-bakterpõletik
- ploomirõuged (paljundusmaterjal)
- maasika-fütoftoroos (paljundusmaterjal)
- *Diaporthe vaccinii* (paljundusmaterjal)
- *Xylella fastidiosa*

VILJAPUU-BAKTERPÕLETIK

Roosõieliste puude ja põõsaste bakterhaigus,

mida põhjustab bakter Erwinia amylovora

Viljapuu-bakterpõletiku **peremeestaimed**:

õunapuu	tuliastel
pirnipuu	pihlakas
tuhkpuu	astelpihlakas
viirpuu	küdoonia
ebaküdoonia	villpööris
toompihlaka	Davidi stranveesia

VILJAPUU-BAKTERPÕLETIK

Viljapuu-bakterpõletiku **haigustunnused**:

- noorte haigestunud võrsete tippude kõverdumine 180° allapoole ehk nn karjusekepi sümptom
- hävinud õiekobarad, kuivanud lehed
- mumifitseerunud viljad jäävad puule kinnitunuks
- tüvele ja okstele võivad tekkida koorehaavandid
- koor vajub veidi sisse ja võib rebeneda,
- koorealune puit on punakas

VILJAPUU-BAKTERPÕLETIK

Viljapuu-bakterpõletiku **levikuviisid:**

- **taimed, taimne paljundusmaterjal**
- ilmastik - tuul, vihm
- rändlinnud, transpordivahendid, inimesed
- putukad
- mesilased, kimalased
- mesilasperede ümberpaigutamine,
- transportimine nakatunud piirkonnast välja

VILJAPUU-BAKTERPÕLETIK

Viljapuu-bakterpõletiku **järelevalve tulemused**:

- Seiretega alustati 2000. aastal (taimede visuaalne vaatlus ja proovide võtmine)
- 2012. a monitooringu käigus võetud proovidest osutusid viljapuu bakterpõletiku suhtes positiivseteks 6 proovi, (1 puukool, 1 viljapuuaed ja 3 eraaeda).
- Puukoolis ja viljapuuaias hävitati kõik viljapuu bakterpõletiku peremeestaimed.
- Tootjatele kompenseeriti hävitatud taimede väärtuse

VILJAPUU-BAKTERPÕLETIK

Viljapuu-bakterpõletiku **tõrjeabinõud**:

- **hävitatakse** saastunud ja saastumiskahtlased viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimed või peremeestaimede osad **viivitamata**;
- saastunud maatükil ja saastunud maatükki ümbritsevas 500 meetri laiuses saastumisohus vööndis **on keelatud rajada uut viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimede paljundusmaterjali- või tootmisistandikku vähemalt kahe aasta jooksul** pärast viljapuu-bakterpõletikuga saastatuse tuvastamist
- saastunud ja saastumiskahtlasi viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimi ja peremeestaimede osi on keelatud viia väljapoole saastunud maatüki ja seda ümbritseva 500 meetri laiuse saastumisohus vööndi piire ning keelatud turustada või kasutada paljundusmaterjalina

VILJAPUU-BAKTERPÕLETIK

Viljapuu-bakterpõletiku **tõrjeabinõud**:

- saastunud maatükil ja saastunud maatükki ümbritsevas 500 meetri laiuses saastumisohus vööndis asuvaid **mesilasperesid ei või väljapoole selle maatüki ja vööndi piire viia ajavahemikul 15. märtsist kuni 30. juunini.** Muul ajal võib mesilasperesid väljapoole saastunud maatüki ja seda ümbritseva saastumisohus vööndi piire viia, kui neid enne seda on hoitud karantiinis pimedas jahedas kohas 48 tunni jooksul.
- saastunud maatükil ja seda ümbritsevas 500 meetri laiuses saastumisohus vööndis rakendatakse tõrjeabinõusid vähemalt kahe aasta jooksul pärast viljapuu-bakterpõletikuga saastatuse tuvastamist

VILJAPUU-BAKTERPÕLETIK

- Eesti on viljapuu-bakterpõletiku Erwinia amylovora suhtes **kaitstav piirkond 2005. aastast**
- Eestisse võib tuua viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimi ainult EL kaitstavatest piirkondadest või puhvertsoonidest
- Taimele peab turustamisel olema kinnitatud taimepass, millel tähistus ZP-b2 (või ZP-EE)

PLOOMIRÕUGED

Viljapuude perekonnast *Prunus* viirushaigus, mida põhjustab Plum Pox potyvirus (PPV)

Tõrjeabinõude rakendamine on kohustuslik, kui **haigus esineb istutamiseks ette nähtud taimede**l (**paljundusmaterjalil**).

Ploomirõugete peremeestaimed:

- harilik ploomipuu
- haraline ploomipuu
- Jaapani ploomipuu
- virsikupuu
- aprikoosipuu
- hapukirsipuu
- maguskirsipuu

PLOOMIRÕUGED

Ploomirõugete **haigustunnused**

- lehtedel oliivrohelised ringid, laigud ja jooned
- toorestel viljadel on valkjasrohelised või kreemikad ringid ja laigud
- luukividel võib esineda punaseid ringe ja laike
- viljad varisevad enneaegselt

PLOOMIRÕUGED

Ploomirõugete **levikuviisid**:

- taimne paljundusmaterjaliga
- tööriistadega
- putukatega (lehetäid)

PLOOMIRÕUGED

Ploomirõugete **järelevalve tulemused**

- Seiretega alustati 2004. aastal (taimede visuaalne vaatlus ja proovide võtmine)
- 2005, 2006, 2009, 2010. – läbi viidud monitooringu tulemusena ohtliku taimekahjustajat ei avastatud

PLOOMIRÕUGED

- Ploomirõugete **järelevalve tulemused 2014.-2015. a** Monitooringu käigus võeti proovid taimedelt, millel ploomirõugete haigustunnuseid ei esinenud.
- Laboratoorse analüüsimise tulemusena tuvastati PPV.
- Keelati paljundusmaterjali kasutamine, tootmiskoha territooriumilt väljaviimine ning turustamine.
- Keelati taimepasside väljastamine taimeliikidele, millel avastati ohtlik taimekahjustaja.

MAASIKA-FÜTOFTOROOS

Aedmaasikate seenhaigus, mida põhjustab haigustekitaja *Phytophthora fragariae var. fragariae*

Tõrjeabinõude rakendamine on kohustuslik, kui **haigus esineb istutamiseks ette nähtud aedmaasika taimedel (paljundusmaterjalil)**.

MAASIKA-FÜTOFTOROOS

Maasika-fütoftoroosi **haigustunnused**

- lehed sinakasrohelised, vanemad lehed muutuvad servadest või terve leht punaseks või oranžiks
- taimede juurestik on harunemata
- juuretipud on tumenenud, külgjuured surnud, narmasjuured mädanevad, on otsast tumepruunid
- juure kesksilinder on läbilõikes haigusele iseloomulikult punakaspruun

MAASIKA-FÜTOFTOROOS

Maasika-fütoftoroosi **levikuviisid**

- maasikataimedega
- kastmisveega
- tööriistadega
- põllutöömasinatega
- säilib mullas oospooridena aastaid (kuni 15 aastat)

NB! saastunud taimedelt saadud marjadega haigus ei levi.

MAASIKA-FÜTOFTOROOS

Maasika-fütoftoroosi **järelevalve tulemused**:

Seiretega alustati 2004. aastal.

Maasika-fütoftoroosi Eestis leitud ei ole.

Diaporthe vaccinii

Diaporthe vaccinii on Põhja-Ameerikast pärit ohtlik taimekahjustaja.

Tõrjeabinõude rakendamine on kohustuslik, kui **haigus esineb istutamiseks ette nähtud taimede**l (**paljundusmaterjalil**).

D.vaccinii **peremeestaimed** on mustika perekonna taimed, eriti

- kännasmustikas
- ahtalehine mustikas
- suureviljaline jõhvikas
- harilik jõhvikas

Diaporthe vaccinii

D. vaccinii h**aigustunnused**

- rohtsete võrsetippude allapoole keerdumine ning pruunistumine
- haavandid vartel
- punakaspruunid laigud lehtedel
- viljadel punakaspruunid laigud, viljad on pehmed ja lõhenevad

Diaporthe vaccinii

D. vaccinii **levikuviisid**

- paljundusmaterjaliga
- vihma ja tuulega
- kastmisveega
- talvitub eelmise aasta surnud okstel või maapinnale varisenud okstel ja lehtedel

D. vaccinii **järelevalve tulemused**

Seiretega alustati 2016. aastal.

D. vaccinii Eestis leitud ei ole

Xylella fastidiosa

- ***Xylella fastidiosa't*** **peetakse üheks ohtlikumaks taimekahjustajaks maailmas.**
- Kahjustaja on pärit Lõuna-Ameerikast. Euroopas tuvastati bakter esmakordselt 2013. aastal Itaalias. Siiani pole suudetud haiguskollet hävitada ning kahjustaja levib jätkuvalt uutele territooriumitele, põhjustades suurt majanduslikku kahju oliiviistandustes. Euroopas on nimetatud ohtlikku taimekahjustajat leitud mitmes liikmesriigis ja erinevatel peremeestaimedel

Xylella fastidiosa

- *Xylella fastidiosa* **peremeestaimed**

X.fastidiosa on võimeline nakatama üle 300 erineva taimeliigi. Eestile olulistest taimedest kuuluvad perekondade **ploomipuu** (*Prunus*), **tamm** (*Quercus*), **vaher** (*Acer*), **paju** (*Salix*), **mustikas** (*Vaccinium*) ja **murakas** (*Rubus*) taimed.

Xylella fastidiosa

***Xylella fastidiosa* põhiliseks haigustunnuseks** on lehtede kuivamine, pruunistumine ning enneaegne langemine.

Haigus võib pikalt kulgeda ka sümptomiteta.

Levikuviisid

- taimse materjaliga
- taimemahlast toituvate putukvektoritega (näit lehetirtlane)
- inimtegevusega

Paljundus- ja istutusmaterjali märgistamise nõuded

- **Taimepass** – turustamisel kasutatav ametlik märgistus, mis tõendab, et taimed on kontrollitud ja vabad ohtlikest taimekahjustajatest
- **Tarnija dokument** - edasi kasvatamiseks, paljundamiseks, tootmisistanduse rajamiseks või hulgimüügi korras turustatavale CAC-materjali paljundus- ja istutusmaterjali partiile väljastatud dokument
- **Tootekirjeldus** - jaemüügi korras lõpptarbijale turustatava paljundus- ja istutusmaterjali partii või üksikistikule väljastatud dokument (taimeliigi nimi eesti ja ladina keeles, sordinimi, tarnija nimi, päritolumaa)

KOKKUVÕTE

Ohtlike taimekahjustajate tuvastamiseks PMA teeb vaatlusi ja võtab proovid laboratoorseks analüüsimiseks.

Taimekahjustaja võib esineda ka tunnusteta, mistõttu ei saa ainult tunnuste järgi taimekahjustajat määrata.

Taimede nakatumise või mittenakatumise ohtliku taimekahjustajaga kinnitab laborianalüüs.

Ohtlike taimekahjustajate avastamisel rakendatakse tõrjeabinõud (ettekirjutus)

KOKKUVÕTE

Ohtlike taimekahjustajate leviku vältimiseks taimede ostmisel jälgi, et neil ei oleks haigustunnuseid, eriti kui taimed pärinevad teistest riikidest.

Veendu, et turustamisel on paljundus- ja istutusmaterjal varustatud nõuetekohase märgistusega.

PÕLLUMAJANDUSAMET

Aitäh!

Ljudmila Kerge

ljudmila.kerge@pma.agri.e